

TİASAD

Türk & İslam Dünyası Sosyal Araştırmalar Dergisi
The Journal of Turk & Islam World Social Studies

Yıl: 4, Sayı: 13, Eylül 2017, s. 154-163

Seda ÖZMEN¹

BATIDA YAHUDİLERE YÖNELİK KAN İFTİRALARI

Özet

Kan iftirası, daha çok bir ritüel cinayet suçlaması olarak bilinmektedir. Yahudilerin *Pesah* ve Paskalya gibi kutsal bayramların arifesinde Hristiyanları (özellikle de korunmasız çocukları) kaçırıp, İsa'nın çarmıha gerilmesini canlandırıcasına eziyet ederek öldürdükleri, hatta kanlarını akıtıp yaptıkları ekmeklerde kullandıklarına dair iddiaları ifade etmektedir. Uzun yıllar boyunca, özellikle de Katolik Kilisesinin hâkimiyeti altındaki Orta Çağ'dan yirminci yüzyıla değin Avrupa'da sık sık gündeme gelen kan iftiraları Yahudilerin yaşamını tehdit eden sonuçlar doğurmuştur. Hristiyanların Yahudilere olan dini nefretinin bir yansıması olarak Yahudileri itham altında bırakarak onlara yönelik şiddet olaylarını besleyen kan iftiralarının altında Yahudilerin "İsa'nın katili" olmaları inancı yatmaktadır. Bu teolojik nefret Orta Çağ boyunca Yahudilerin hemen her kötü olayda suçlanıp cezalandırılmalarına neden olmuştur. Kan iftiralarını da içeren bu suçlamalar neticesinde Haçlı seferleri ve Kara Ölüm (veba) zamanlarında Avrupa'daki Yahudilerin pek çoğu katledilmiştir. Nazi Almanya'sında antisemitizmin etkisiyle tekrar canlanan kan iftirası olayları da Orta Çağ'dakine benzer şekilde Yahudilere yönelik şiddet olaylarını körüklemiştir. Orta Çağ'dan modern döneme değin çok farklı coğrafyada ortaya çıkan kan iftirası olaylarını bir makale içinde toplamak mümkün değildir. Ancak bu çalışma bazı örnekler üzerinden bu iftiraların ortaya çıkma nedenlerini ve sonuçlarını Yahudilerin yaşamında meydana getirdiği değişimler üzerinden tartışmayı amaçlamaktadır.

Anahtar Kelimeler: Kan İftirası, Ritüel Cinayet, Yahudiler, Hristiyanlar, Kilise.

¹Yrd. Doç. Dr., Bülent Ecevit Üniversitesi Fen Edebiyat Fakültesi., sadaozmen@hotmail.com

BLOOD LIBELS AGAINST JEWS IN WESTERN

Abstract

Blood Libel, also known as the accusation of ritual murder, is the false charge that Jews kill Christians, especially unprotected children, during Easter week in a ritual reenactment of the Crucifixion and even use the victim's blood in baking breads. For many years, especially from the Middle Ages under the rule of the Catholic Church until the twentieth century, this blood libel came up frequently in Europe with consequences in the event of threatening the life of Jews. As a reflection of the religious hatred of Christians towards the Jews it is the belief that the Jews are "the killing of Jesus" under the blood libel that have been charged with the violence against them. This theological hatred caused the Jews to be accused and punished in almost every bad case. These charges, including blood libel, led to the murder of the Jews during the Crusades and the Black Death. The Nazis also used the ritual-murder and blood libel myths in their propaganda campaign against the Jews. It is not possible to collect in an article about the events of blood libel that emerged in various geographies, from the Middle Ages to the modern times. However, this study aims to discuss some of the reasons and results of these slanders over the changes that have made in Jews' lives.

Keywords: Blood Libel, Ritual Murder, Jews, Christians, Church.

GİRİŞ

Kan İftirası; Yahudilerin, Hristiyan çocuklarının kanını *Pesah*² yahut diğer kutsal günlerde icra ettikleri ibadetlerde kullandıkları iddiasına dayanmaktadır. Buna göre; Yahudiler, Hristiyan çocuklarını kaçırarak, İsa'yı çarmıha germe olayını yeniden canlandırırçasına türlü işkencelerle çocuğun akıttıkları kanıyla ibadetlerini gerçekleştirmektedirler. Orta Çağ Avrupa'sında Yahudiler kuyuları zehirlemek, bulaşıcı hastalıkları yaymak ve Hristiyanlara her fırsatta kötülük yapmakla suçlanmışlardır.³ Veba, salgın hastalık ve doğal afetlerin bile müsebbibi olarak görülüp şiddete maruz bırakılmışlardır. Kan iftiraları da bu suçlamaların bir parçasını oluşturmaktadır. Bu ritüel cinayet suçlamaları tarih boyunca Yahudi düşmanlığı yani antisemitizmin en önemli argümanlarından birini meydana getirmiştir. Genel olarak Kan iftiraları Hristiyanların Yahudi düşmanlığının yaygın bir sonucu olarak görülse de, bu tür iddiaların izlerine az da olsa Hristiyanlık öncesinde de rastlanmaktadır.⁴

Modern antisemitizmle karşılaştırmak güç olsa da Yunan ve Roma literatüründe de Yahudilere yönelik benzer suçlamalara malzeme sağlayacak birtakım örnekler mevcuttur. Bu bağlamda ilk kan iftirası sayılabilecek Yahudi karşıtı söylemlerin izlerine birinci sırada Yunan literatüründe rastlanmaktadır. Meşhur Yahudi Tarihçi Flavius Josephus'un *Contra Apionem* (Apion'a Karşı) adlı eserinde asılsız suçlamalar olarak ifade ettiği İskenderiyeli gramerci

² Pesah: Diğer adıyla Fısh yahut Passover bayramı bir bahar festivalidir. 15 Nisan'da başlayan bayram İsrail'de yedi diasporada sekiz gün sürmektedir. Mısırdan Çıkış (34:25) kitabına göre Yahudilerin Mısır'dan çıkışı anısına kutlanmaktadır. Louis Jacobs, "Passover", *Encyclopaedia Judaica*, Thomson Gale, Keter Publishing, Jerusalem 2007, C.XV, s.678.

³ Mark R. Cohen, *Haç ve Hilal Altında Ortaçağda Yahudiler*, Köprü Kitapları, İstanbul 2013, s. 252.

⁴ Sara E. Karesh, Mitchell M. Hurvitz, "Blood Libel", *Encyclopedia of Judaica*, Facts On File, New York 2006, s. 60.

TİDSAD

Apion'un iddiaları bu konudaki ilk örneklerdendir. Buna göre; her yıl Yahudiler mabetlerine hapsedip şişmanlattıkları bir Yunan'ı öldürüp, vücudunu dini amaçla kurban ediyor ve iç organlarını yiyerek tüm Yunanlara karşı düşmanlık yemini ediyorlardı.⁵ Bu örneğe rağmen Yunan ve daha sonra Roma literatüründe Yahudileri hedef alan çok fazla olumsuz ifadeye rastlanmamaktadır.⁶ Dönemin hakim pagan toplumunun Yahudilere yönelik bu iddialarının altında görünenin aksine dini düşmanlıktan ziyade siyasi ve ekonomik nedenlerin etkili olduğu söylenebilir. Zira Yunan ve Roma toplumlarında vatandaş statüsünde görülen Yahudilere dini açıdan toleranslı davranıldığı söylenebilir, hatta Hristiyanlığın ortaya çıkışıyla birlikte –ironik şekilde- Hristiyanların da ritüel cinayetle suçlanması bu dönemde Yahudilerin tek düşman olarak görülmediğinin kanıtıdır.⁷ Ancak Hristiyanlığın tarih sahnesine önemli bir güç olarak çıkmasıyla birlikte Kilise babaları Yahudilere karşı sürdürülen nefret siyasetinin teolojik temelini atmış ve kan iftiraları da bu temel in efsanevi unsurları haline gelmiştir.⁸

Erken döneme ait bir örnek olması açısından, beşinci yüzyılda yaşamış Kilise tarihçisi Sokrates Skolastikus'un (*Socrates of Constantinople*) *Historia Ecclesiastica* eserinde Yahudilerin *Purim*⁹ bayramında bir Hristiyan çocuğunu öldürdüğüne dair yer alan ifadeler dikkat çekicidir.¹⁰ Orta Çağ boyunca bu iddiaların artarak devam ettiği söylenebilir. Kuşkusuz bunda Katolik kilisesinin etkisi büyüktür. Kilisenin Yahudilere yönelik olumsuz tutumunun altında ise Yahudilerin İsa'ya ve onun öğretilerine olan şiddetli muhalefeti yatmaktadır. Özellikle *Yuhanna* kitabındaki (13-19. Bölümler) İsa'nın *Pesah* öncesi bir ihanetle yakalanıp haça gerilmesi için Yahudilere teslim edildiğine dair ifadeler, Yahudilerin "Tanrının-İsa'nın katili" olduğu inancını doğurarak, asırlar boyunca Hristiyanlar tarafından Yahudilere yönelik nefretin teolojik zeminini oluşturmuştur. Hristiyanlık Batı Avrupa'da yayılıp, halkın bilincini etkilemeye başladığı zaman, insanları ikna etmek için inanç ve düşüncelerden ziyade, duygu ve hayal gücünü kullanmış bu da Yahudilerin sadist ve zalim olduğuna dair iddiaların yer aldığı hikâyeleri güçlendirmiştir.

Kan iftirası hikâyelerinin diğer bir boyutu da Yahudilerin Hristiyanların ayin esnasında kullandıkları ve İsa'nın eti ve kanını temsil eden kutsal ekmeği murdar kılmakla ilgilidir. Bu tür iddiaların kutsanmış ekmek ve şarabın tam anlamıyla İsa'nın bedeni ve kanına dönüştüğünü

⁵ Bezalel Bar-Kochva, *The Image of the Jews in Greek Literature: The Hellenistic Period*, Univesity of California Press, 2010, s. 254-56.

⁶ Michael Brenner, *Kısa Yahudi Tarihi*, Çev: Sevinç Altınçekiç, Alfa Yayınları, İstanbul 2011, s. 36

⁷ Umberto Eco'nun "Ortaçağ" isimli eserinde Romalılar ve Hristiyanlar başlığı altında aktardığı ünlü Romalı Tarihçi Tacitus'un "Hristiyanların karışıklıklara yol açmanın yanı sıra gizli toplantılarında âlem yaptığı, menfur uygulamalar gerçekleştirdiği ve çocuk yedikleri yönünde söylentiler yayılır" şeklindeki ifadeleri bu konuyla ilgili önemli bir örnektir. Umberto Eco, *Ortaçağ Barbarlar, Hristiyanlar, Müslümanlar*, Alfa Yayınları, İstanbul 2014, s. 158; Cohen, *age*, s.65; Karesh-Hurvitz, *age*, s. 60.

⁸ Brenner, *age.*, 62.

⁹ Purim: Ester kitabına (89:20-28) göre Haman'ın Yahudileri öldürme planından kurtuluşlarını kutlayan bayramdır. Adar ayının 14. Gününde kutlanan Purim bayramı, Tanrının halkını korumasının bir hatırlatıcısı olarak şenlik havasında kutlanmaktadır. Yaklaşık iki bin yıl önce İran'daki Yahudi topluluğu Pers veziri Haman tarafından ağır bir izlenme tehlikesiyle karşı karşıya kalmıştır. Tehlike son anda Pers kralı Ahasver'in Yahudi karısı Ester yardımıyla atlatılır. Purim geleneği bu mutlu sonu kutlamak amacını güder. Groeples, *Anti-Semitizm - Antik Çağdan Günümüze Yahudi Düşmanlığı Tarihi*, Çev. Süheyla Kaya, Belge Yayınları, İstanbul 1999, s. 32; Louis Jacobs, "Purim", *Encyclopaedia Judaica*, Keter Publishing, 2007, C.XVI, s. 740.

¹⁰ Richard Gottheil, Hermann L.Strack, Joseph Jacobs, "Blood Accusation", *The Jewish Encyclopedia*, ed. S. Isidore, Funk&Wagnalls, C.3, New York 1902, s.260.

vurgulayan IV. Lateran Konsili'nden¹¹ sonra ortaya çıktığı görülmektedir. Yahudi düşmanlığını konu edinen çalışmalarıyla meşhur Groepler Hristiyanların Yahudi nefretini şu sözlerle özetlemektedir:

“Artık birçok Hristiyan, kutsanmış ekmeğin mucizevi gücüne gizemli bir tılsım olarak da inanmaya başlamıştı. Burada Hristiyanların Yahudilere karşı tutumunun iç mantığı kendini gösteriyordu: Yahudilerin kötü niyetli olduğu eskiden beri bilinmekteydi. Bunlar bir zamanlar kendilerini kurtarmak için gelmiş olan ete bürünmüş Tanrı'ya, şimdi kendini maddi olarak kutsanmış ekmekte gösteren gerçek İsa'ya öldürmüşlerdi. Kutsal ekmeğe de eziyet edip kutsallığını çiğnemelerinden başka ne beklenebilirdi ki bu günahkârlardan?”¹²

Buna göre Yahudiler İsa'nın bedenini temsil eden ekmeği kiliseden çalarak iğne batırmak, kaynar suya atmak ve harca gömmek gibi çeşitli işkenceler yaparlardı. Hristiyanlara göre bunun cezası ölümdü. 13. ve 14. yüzyıllarda bu suçlamadan dolayı Avrupa'da birçok Yahudi çeşitli işkence ve zulümlere maruz kalmıştır.¹³ Somut bir örnek olması açısından, 1426 yılında belki de Alman topraklarındaki en eski Yahudi yerleşim yeri olan Köln'den Yahudilerin bu suçlamalarla sürgün edilmiş ve 1431 yılında da güneydeki Ravensburg, Überlingen ve Lindau'daki pek çok Yahudi'nin bu tür iddialar sebebiyle yakılarak öldürülmüş olduğundan bahsedilebilir.¹⁴

Orta Çağ'da Kutsal ekmeğe yönelik saldırı iddialarından¹⁵ bir asır kadar önce ilk kan iftirası olayı İngiltere'nin Norwich şehrinde 1144 yılında görülmüştür. Antisemitik İngiliz yazar Arnold Leese'nin kan iftiraları üzerine kaleme aldığı eserinde olay şu şekilde anlatılmaktadır. 12 yaşlarında William isimli Hristiyan bir çocuk Yahudi *Pesah*'i öncesi kaybolmuş ve bir müddet sonra işkenceye uğramış ve göğsü yarılmış şekilde bir ağacın altında bulunmuştur. Din değiştirmiş bir Yahudi olan Theobald sonunda Yahudilerin özgür kalmak ve Filistin'e dönmek amacıyla her yıl Hristiyan bir çocuğu kaçırap onun kanını kullandıklarını itiraf etmiştir. Geçen yıllarda Narbonne'daki çocukların kesildiğini bu sene ise Norwich'in seçildiğini söylemiştir. Bunun üzerine çocuk o bölgenin azizi ilan edilmiş ve o zamandan itibaren de Aziz William olarak anılmıştır. Norfolk'daki Loddon Kilisesi'nde, Aziz William'ın Yahudiler tarafından çarmıha gerilişini gösteren bir resmin uzun yıllar sergilendiği bilinmektedir.¹⁶

¹¹ 1215 yılında toplanan IV. Lateran Konsili sonucunda oluşturulan yetmiş kanondan son dört tanesi Yahudilerden bahsetmektedir. Buna göre Yahudilerle her türlü ticari ilişki Hristiyanlara yasaklanmıştır. Yahudilerin farklı kıyafet giyerek yahut farklı bir işaret taşıyarak Hristiyanlardan görünüm olarak ayrılması istenmektedir. Aynı zamanda Hristiyanlarca kutsal sayılan Pazar ve Paskalya yortusunda sokaklarda bulunmaları da yasaklanmıştır. Yahudilerin Hristiyanlar üzerinde yetki kurabilecek bir mevkiye getirilmeleri de mümkün değildir. Vaftiz olup Hristiyanlığa geçen Yahudilerin tekrar eski dinlerine geçmesi de engellenmiştir. H. J. Schroeder, *Disciplinary Decrees of the General Councils: Text, Translation and Commentary*, B. Herder Book Co., London 1937, s. 236-296.

¹² Groepler, *age*, s. 15.

¹³ Ahmet Hikmet Eroğlu, *Osmanlı Devletinde Yahudiler*, Seba Yay., Ankara 1997, s. 210.

¹⁴ H. Graetz, *History of the Jews*, Myers&Co., 59 High Holborn, W.C., London 1904, C. IV, s. 245

¹⁵ Groepler kutsal ekmeğe yönelik saldırı iddialarının ilkinin 1243 yılında Berlin'de ortaya çıktığını belirtmektedir. Buna göre bir Yahudi bir Hristiyan'ı kendisine bir parça kutsanmış ekmeğe getirmeye razı etmiştir. Bu ekmeğe paçasını eve yahut sinagoga götürmüş ve kutsanmış ekmeğe (Yani İsa) burada hırpalanmıştır. Kişi ya da topluluk buna şiş ve dikenler batırmış ve üzerinde tepinmiştir. Groepler, *age*, s. 15.

¹⁶ Arnold S. Leese, *Jewish Ritual Murder*, I.F.L. Publishing, London 1938, s. 12

Hristiyan Avrupa toplumunda oldukça ses getiren bu tür olayların resim, şiir, hikâye gibi edebi sanatlarda yer alması oldukça normaldir. İngiliz Edebiyatçı Geoffrey Chaucer'in 1380'lerde kaleme aldığı ve daha sonraları antisemitizm sebebiyle eleştirilen eseri *The Canterbury Tales*'de (*Canterbury Hikâyeleri*) Yahudiler tarafından şehit edilen bir çocuk konu edilmektedir. Orta Çağ boyunca çok yaygın hale gelmiş bu konuyu ele almasında Chaucer'i teşvik eden olay muhtemelen 1255 yılında Lincoln şehrinde bir cinayete kurban giden Hugh isimli çocuğun hikâyesi olmuştur.¹⁷ Yine Leese'in aktardığına göre; 1255 yılında Lincoln şehrinde Hugh isminde bir çocuk Yahudiler tarafından kaçırılmış ve işkence edilerek öldürülmüştür. Annesi çocuğunun cesedini Jopin yahut Copinus adında bir Yahudi'nin mülkü içinde bulmuştur. Bu Yahudi'nin itirafıyla birlikte 91 Yahudi sorgulanmış ve nihayetinde 18 Yahudi cinayet suçundan asılmıştır. Küçük Hugh'un bedeni Lincoln katedraline gömülmüş ve küçük William da olduğu gibi o da bölgesel aziz ilan edilmiştir.¹⁸

İsa'nın çilesinin bir taklidi olarak, Hristiyan çocuğun işkence edilerek öldürülmesi motifi Orta Çağ boyunca küçük farklılıklarla benzer efsanelerle sürüp gitmiştir. Norwich'li Aziz William olayından Yahudilerin İngiltere'den sürüldüğü tarih olan 1290'a kadar 10'un üzerinde olay yaşanmıştır. Bu tür ithamlar bölgede yaşayan Yahudilere yönelik saldırıların artmasına neden olarak onların yaşamını zorlaştırmış ve Yahudilerin İngiltere'den toplu olarak kovulmalarına da bir neden oluşturmuştur.

Sadece İngiltere'de değil, Yahudilerin azınlık olarak yaşadığı pek çok Avrupa şehrinde ortaya atılan benzer iddialar Yahudiler açısından benzer sonuçlar doğurmuştur. Yahudilerin ibadetlerinde Hristiyan çocuklarının kanını kullandıkları iddiası karşısında, bu iddiaların asılsızlığı yönünde şehir yöneticilerinin ve Katolik kilisesinin bazı dönemlerde yaptığı açıklamalar, kızgın Hristiyan halkın Yahudilere saldırmaya engel olamamıştır. Zaten bu gibi önlemler Yahudileri korumaktan oldukça uzak olmuş, Yahudiler bu durumda genellikle şiddete maruz kalmış ve en sonunda da oradan sürülmüşlerdir.

On bir ciltlik *Geschichte der Juden* (Yahudi Tarihi) isimli eseriyle Yahudi tarihine ışık tutan Alman Yahudi Tarihi Heinrich Graetz, İtalya'da cereyan eden başka bir olayı detaylı şekilde anlatmaktadır. İtalya'nın Trent şehrinde 1475 yılının Paskalya öncesinde Simon isimli iki yaşlarında Hristiyan bir çocuk kaybolmuş ve bir süre sonra cesedi bir Yahudi'nin evinin yakınlarındaki Adige nehrinde bulunmuştur. Yahudi'nin ihbarıyla olayı haber alan Piskopos Bernardus (Bernardino da Feltre) olayı soruşturmadan Trent şehrindeki tüm Yahudileri olaydan sorumlu tutarak hapse attirmiştir. Doktor Matthias Tiberinus'un çocuğun şiddet sonucu öldüğünü belirtmesi Yahudileri klasik kan iftirası ithamıyla karşı karşıya getirmiştir. Aynı zamanda kısa süre önce vaftiz olan eski Yahudi Wolfkan'ın da iftiraları doğrulayıcı şekilde

¹⁷ G. Chaucher, "Baş Rahibenin Hikâyesi" bölümünde şiirsel ve antisemitik bir dille masum bir Hristiyan çocuğun Yahudilerce öldürülüşünü anlatır ve sözlerini şöyle bitirir:

"Lincoln'lı Hugh aynı şekilde katledildi,
Kısa bir zaman önce, bilindiği üzere,
Onu öldürenler bu sefer de Yahudi kanındanıldılar.
Ey Hugh! Günahkâr bizlere,
Dua et, şefaatin Rab misli kere,
Arttırsın, n'olur bassın bizi sinesine,
Saygımız hatrına Mübarek Annesi'ne. Amin."

Bkz. Geoffrey Chaucer, *Canterbury Hikâyeleri*, Çev. Nazmi Ağıl, Yapı Kredi Yay., İstanbul 2015, s. 203-210.

¹⁸ Leese, *age.*, s. 13.

Yahudilerin cinayet ritüelini itiraf etmesi üzerine Padua'dan olayı incelemek için gelen avukatlara fırsat verilmeden tüm Yahudiler Trent'ten sürülmüşlerdir. Alışla gelmiş şekilde Piskopos Bernardus ve bölgenin diğer din adamları bu olayın kurbanı olarak gördükleri küçük Simon'u yerel bir aziz haline getirmek amacıyla Papa IV. Sixtus'a başvurmuştur. Papa ise olayın iyice araştırılıp böyle bir ritüel cinayetin varlığı ortaya koyulmadıkça Simon'u aziz ilan etmeyeceğini belirtmiş; ancak zaman içinde küçük çocuğun kemikleri bölge kilisesinde bir aziz olarak sergilenmiştir.¹⁹

Aynı zamanlarda Yahudilere yönelik suçlamaların İtalya'nın sınırlarını aşarak Yahudilerin yoğun olarak yaşadığı Almanya'nın Regensburg, Emdingen, Ravensburg gibi şehirlerinde, Avusturya, İsviçre ve İspanya topraklarında görülmeye başlandığı söylenebilir.²⁰ 1475 yılı içinde İspanya'da da benzer bir olay ve ardından Yahudileri hedef alan durumlar yaşanmıştır. Bunlar bir zamanlar Yahudilere "altınçağ" yaşatan İslam Endülüs'ünün yerini Engizisyon altında ezilen ve "Yahudilerin cehennemi" olarak tanımlanan Hristiyan İspanya'ya bırakmasının acı sonuçlarıdır.²¹ La Guardia Kutsal Çocuk vakıası da İspanya'da Yahudilerin zaten zor olan yaşamını daha da zorlaştıran bir vakıadır. Toledo'nun La Guardia kentinde yaşadığı iddia edilen bir çocuğun buradaki Yahudi ve *Marranolar* (Gizli Yahudiler)²² tarafından kaçırılıp işkenceyle öldürüldüğü iddiası Yahudi ve *Marranoların* suçlanıp yargılanmalarına neden olmuştur. Çocuğun kimliği bilinmemesine ve cesedin de bulunmamasına rağmen dini mahkemece yargılanan birkaç Yahudi'nin işkence altında suçlamaları kabul etmesiyle birlikte *auto-de-fe*²³ ile infazı gerçekleşmiştir. Kurbanın bulunamaması ve çelişki ifadeler, bu olayın gerçek olmadığını düşündürürken, Hristiyan halkın Yahudilere olan nefretinin eski bir efsaneyle tekrar canlandırılmış olduğu söylenebilir. Eski bir Yahudi olan Engizisyon başkanı Tomas de Torquemada'nın Yahudileri yargılayıp cezalandırması için de yeni bir fırsat olmuştur. Kilisenin antisemitik tarihini inceleyen Robert Michael'in de belirttiği gibi La Guardia Kutsal Çocuk olayı İspanya Engizisyonu tarafından uydurulmuş ve 1492'de tüm Yahudilerin İspanya'dan kovulması için de güçlü bir bahane oluşturmuştur.²⁴

Slovakya'nın Bratislava şehrinde ticaret ve borç para verme işiyle uğraşan Yahudilerin varlığı 14. yüzyıla kadar götürülebilir. Ancak Pezinok (Pösing-Bazin) şehrindeki Yahudi varlığı 15. yüzyılın ortalarına dayanmaktadır. Bu sıralarda muhtemelen ticari faaliyetlerinden faydalanmak amacıyla Pezinok şehrine yerleşmelerine izin verilen Yahudilerin yaşamları 1526

¹⁹ Graetz, *age*, C.IV, s. 322.

²⁰ Robert Michael, *A History of Catholic Antisemitism*, Palgrave Macmillan, England 2008, s. 70.

²¹ Graetz, *age*, C.IV, s. 333.

²² Marrano: 14. ve 15. yüzyıllarda İspanya ve Portekiz'de hakim Katolik çoğunluğun, çeşitli baskılar uygulayarak Yahudileri Katolikleştirme politikasının sonucu olarak ortaya çıkmış, toplumsal alanda Hristiyan kimliği sergilemelerine rağmen özel hayatlarında Yahudiliğin inanç ve ibadet prensiplerine bağlı kalmaya çalışan çift kültürlü insanlara verilen bir isimdir. *Marrano* kelimesinin kökeni kesin olarak bilinmemektedir. Yaygın olan kanaate göre *marrano* İspanyolca'da 'domuz' manasına gelmektedir ve gizlice Yahudiliğe bağlılığını devam ettiren Katolikleri aşağılamak için kullanılmıştır. Bkz. Mahmut Salihoğlu, "Marranolar ve Dini İnançları", *EKEV*, 49 (2011), S.15, s. 106.

²³ Auto da fe: İngilizcesi act of faith olarak çevrilen bu kelime, Portekiz'de Engizisyon mahkemelerinin verdiği hukuki cezaları duyuran seremoniyi ifade etmektedir. İşkence, yargılama ve tanıklık gizli yürütülürken auto da fe seremonisi ise büyük kalabalıkların önünde kilise yahut bir meydanda gerçekleştirilirdi. Soruşturma, hapis, mülke el koyma ve öldürme verilen cezalar arasındayken en aşırı ceza ise suçlunun yakılmasıdır. Cecil Roth-Yom Tov Assis, "Auto da fe", *Encyclopaedia Judaica*, Keter Publishing, 2007, C.II, s.705-706.

²⁴ Michael, *A History of Catholic Antisemitism*, s.70.

yılına gelindiğinde oldukça zor bir sürece girmiştir. *Encyclopedia Judaica*'nın Pezinok maddesinde verilen bilgilere göre bu tarihte Pezinok Kontu Ferenc (Francis) Wolfgang ve şehrin bazı ileri gelenleri Yahudileri yine benzer suçlamalarla itham etmeye başlamışlardı. Kont Wolfgang bir çocuğun kaybolduğu ve bir ritüel cinayete kurban gittiği iddiasıyla Yahudi cemaati lideri Rabbi Moshah ben Yakov ha-Kohen ve oğulları da dahil otuz kadar Yahudi'yi tutuklatmış ve işkence altında bunlara suçlarını itiraf ettirmiştir. Ve nihayetinde aralarında kadın ve çocukların da bulunduğu bu Yahudiler kazıklara bağlanarak yakılmış ve geri kalan Yahudiler de şehirden sürülmüştür. Kutsal Roma İmparatoru I.Ferdinand bu sürgünü onaylamış ve Yahudiler 19. yüzyılın ortalarına kadar bir daha bu şehre girememişlerdir.²⁵ Yahudiler için oldukça acı sonuçlar doğuran Pezinok kan iftirasının gerçekliğine dair güçlü şüpheler vardır. Öncelikle iftirada bulunan yani bu suçlamayı ortaya atan Kont Wolfgang'ın Yahudilere olan yüklü miktardaki borcu bir iftira ile Yahudilerden ve dolayısıyla da borçtan kurtulma fikrine yol açmış olabilir. Ve bunu destekler şekilde ritüel cinayetiyle öldürüldüğü iddia edilen çocuğun bir süre sonra canlı bulunması zaten böyle bir olayın kurmaca olduğunu göstermektedir. Bu olayı inceleyen Protestan reformcu Andeas Osiander'in 1540 yılında yayımladığı kitapçık da bu olayda kontu suçlu bulmuştur.²⁶

17. ve 18. yüzyıllarda Polonya'da yaşayan Yahudiler de benzer bir süreçten geçmişlerdir. Polonya ve Rusya'daki Yahudilerin tarihi konusunda bilgi veren Simon Dubnow'a göre, Polonya'daki Lublin mahkemesi Sandomierz (1698-1710), Posen (1736) ve Zaslav (1747) şehirleri başta olmak üzere pek çok iddiayı araştırmış ve hükme bağlamıştır. Özellikle Sandomierz şehrindeki dava, Papaz Stephen Zhukhovski'nin mahkemeyi etkileme çabaları neticesinde, suçlanan yaşlı Yahudi'nin idamı ile sonuçlanmakla kalmamış, Kral II. Augustus 1712'de çıkardığı kanunla Yahudilerin Sandomierz'den çıkarılmalarına neden olmuştur. Dahası Yahudilerin sinagoglarının Katolik şapeline dönüştürülmesine ve duvarlarına Yahudilerin ibadetlerinde işledikleri cinayetleri gösteren resimlerin asılmasına karar verilmiştir.²⁷

Katolik Kilisesi'nin toplumsal hayatın her alanına hükmettiği Orta Çağ boyunca, dinleri sebebiyle tehlikeli görülen Yahudilerin bu gibi iddialara maruz kalması anlaşılır bir durumdur. İddialar doğru yahut asılsız olsun, sahip oldukları inanç, Hristiyan halkın gözünde onlara yönelik şiddeti haklı çıkartıyordu. Dinin etkisini yitirmeye başladığı ve laik devlet tanımlamalarının yapıldığı modern dönemlere gelindiğinde ise bu tür iddiaların azalmaya başladığı; ancak tamamen bitmediği görülmektedir.

Modern dönemler, Yahudilerin dini azınlık olmaktan çıkarak Avrupa'da ve Amerika'da pek çok hak elde etmek suretiyle, modern toplumun bir parçası haline geldiği ve vatandaşlık elde ettiği bir süreçtir. Bu süreç içinde Yahudilere yönelik dini sebepli şiddet olaylarının azaldığı söylenebilmekle birlikte, siyasi olarak Yahudilere karşı olan bazı oluşumların ve iktidarların bu eski iddiaları gündeme taşıdıkları durumlar da olmuştur.

²⁵ Yeshayahu Jelinek, "Pezinok", *Encyclopedia Judaica*, Thomson Gale, Keter Publishing, 2007, C.XVI, s. 24.

²⁶ Raphael Patai, *The Jews of Hungary: History, Culture, Psychology*, Wayne State University Press, Michigan 1996, s. 184; http://www.yivoencyclopedia.org/article.aspx/Blood_Libels_and_Host_Desecration_Accusations (24.08.2017).

²⁷ Simon Dubnov, *History of the Jews in Russia and Poland*, Avotaynu Inc, New Jersey 2000, s. 82-83.

Amerika New York'ta yer alan Massena kasabasında 1928 yılında yaşanan kan iftirası olayı, geçen zamana rağmen Yahudilere yönelik ön yargıların devam ettiğini en iyi şekilde göstermektedir. Amerika ve Avrupa'daki Yahudilere yayın yapan *Hamodia* gazetesinin aktardığına göre, kasabadaki küçük bir kız çocuğu Yahudilerin kutsal *Yom Kippur* günü öncesi kaybolmuş, Yahudilerin kızı kaçırıp kutsal günlerinde keseceği dedikoduları çıkınca polis, bölgedeki Yahudilerin Rabbisi Brennglass'ı sorgulamak durumunda kalmıştır. Polisin ve valinin kendisini sorgulaması üzerine Rabbi Brennglass, 20. yüzyıl Amerika'sında hala bu tür iddialarda buldukları için tepki göstermiştir. Nihayetinde kayıp kız kısa süre sonra canlı olarak bulunmuş ve Amerika'daki Yahudi cemaatlerinin baskısıyla vali ve polis bir özür açıklaması yapmak durumunda kalmışlardır.²⁸ Bu durum Hristiyan toplumun bilinçaltında hala antisemitik duyguların varlığını koruduğunu ve -bu durumda olduğu gibi- Ku Klux Klan gibi ırkçı grupların bu duyguları kolayca harekete geçirebildiklerini göstermektedir.

Bunu en iyi yapan kuşkusuz Nazi partisinin politikacıları, onların destekçileri ve yayın organları olmuştur. Orta Çağ efsaneleri bu dönem Nazi ideolojisi içinde yeni bir yer edinmiş ve ırkçılığı körüklemiştir. Partinin propagandacısı olan Josef Goebbels 800 sene sonra Norwich'teki olayı gündeme getirerek, Yahudilerin böyle bir olayı gerçekleştirme potansiyeline sahip olduklarını hatırlatmış ve Hristiyan Almanları Yahudilere karşı tedbirli olmaya davet etmiştir. Nazilerin yayın organı olan *Der Stürmer* dergisinin kurucusu Antisemitik düşünür Julius Streicher de Goebbels gibi Yahudi tehlikesine dikkat çekmiş ve siyasi görüşlerini dini argümanlarla desteklemiştir. Hristiyanlığın kendisinin en büyük antisemitik hareket olduğunu belirten Streicher, İsa'nın çarmıha gerilerek öldürülmesi olayını ise dünyadaki tüm zamanlar içinde gerçekleşmiş olan en büyük ritüel cinayet olarak yorumlamıştır. Orta Çağ kiliselerinin duvarlarını süsleyen resimlere benzer karikatürleri manşetine taşıyarak bu eski iftiraları gündeme getirmekten kaçınmamıştır. 1934 yılının Mayıs ayında yayımlanan sayısında gazete, resim ve makalelerle Yahudi karşıtlığı ideolojisini kan iftirası üzerinden güçlendirmeye çalışmıştır.²⁹

SONUÇ OLARAK

Yahudilerin ibadetlerinde insan kurban etmelerine yahut insan kanı kullanmalarına (iddia edildiği gibi, hamursuz ekmeklerini bu kanı katarak yapmalarına) dair dini anlamda bir temel söz konusu değildir. Aksine Yahudilikte insan kanı da hayvan kanı da yemek Yahudilere haram kılınmıştır.³⁰ Buna rağmen dini inançları gereği böyle bir ritüeli gerçekleştirdiğine emin olunan Yahudilerin Hristiyan kanını akıtıp tüketmek suretiyle şifa bulduğuna dair açıklamalar da yapılmıştır.³¹ Sonuçta Yahudiler bu tür iftiralara muhatap olmuş ve bunların gerçekliğine inanan gruplarca cezalandırılmıştır. Yahudilerin Hristiyan çocuklarını kaçırıp öldürmesi iddiası tarih

²⁸ Yitzchok Levine "An American Blood Libel – It Did Happen!", *Hamodia*, 7 Ekim 2008, C.6-7.

http://web.archive.org/web/20131029183722/http://www.stevens.edu/golem/llevine/hamodia/massena_community_feature.pdf (24.08.2017).

²⁹ Robert Michael, *Holy Hatred: Christianity, Antisemitism and The Holocaust*, Palgrave Macmillan, England 2006, s. 174, 170.

³⁰ Levililer 3:17, 7:26, 17:13, Tesniye 12:23-25.

³¹ Özellikle 1235 yılında Almanya'nın Fulda şehrinde ve 1494 yılında Slovakya'nın Tyrnau (Trnava) şehrindeki kan iftirası olaylarında Hristiyan halk, Yahudilerin Hristiyan kanını hazırladıkları ilaçlara karıştırmak yahut içmek suretiyle hastalıklarından şifa bulmak için kullandıklarına dair şüphelerini dile getirmişlerdir. Haim Hillel Ben-Sasson, Dina Porat, "Blood Libel", *Encyclopedia Judaica*, Thomson Gale, Keter Publishing, 2007, C.III, s. 776.

boyunca tam olarak doğrulanamamıştır; ancak hemen hemen her dönemde Yahudiler aleyhine kullanılmıştır. Bahsi geçen örneklerden de görüleceği gibi bu tür suçlamalar neticesinde bağımsız bir mahkeme yerine kilise mahkemesinde taraflı şekilde yargılanan Yahudilerin işkence altında iddia edilen suçlamaları itiraf etmesi bu suçlamaların gerçekliğini ispat etmekten uzaktır. Buna ilaveten bazı olaylarda bölgesel yönetimlerin ve hatta bazı Papaların Yahudilerin suçsuzluğunu ifade eden beyanları da mevcuttur.³² Ancak bunların Yahudilere nefret duyan Hristiyan halkın ve bazı yerel din adamlarının kışkırtmalarını engelleyemediği de bir gerçektir. Genellikle bu tür iftiraların sürgün yahut katliam gibi olayların öncesinde ortaya atılması da Yahudilere karşı bu tür şiddet olaylarının gerçekleşmesini sağlayacak bir bahane olarak kullanılmış olabileceğini düşündürmektedir.

Kan iftiralarının diğer deyişle ritüel cinayet suçlamalarının gerçekliğini, Orta Çağ boyunca Yahudi ve Hristiyanların inançlarını üstün kılma adına saldırgan bir dil ve teolojik delillerle güçlendirdikleri polemikleri göz önünde bulundurarak değerlendirmek gerekir. İsa'nın Mesihliği, Musa'nın yasasının geçerliliği, Tanrı, Meryem ve Teslis'in mahiyeti ve benzeri pek çok polemik konusu karşılıklı nefretin ve şiddetin asıl nedenini oluşturmaktadır. Haçlı seferleri sırasında şiddet gören Yahudilerin bunun suçunu İsa'ya yüklemesi gibi ortada somut bir olay olmamasına rağmen İsa'ya olanlar bahane edilerek Yahudilere saldırmak şaşırılacak bir şey değildir.³³ Kısacası bu iftiralar H. Johnson'un ifadesiyle Hristiyanların Yahudilere yönelik kuşku ve nefretinin hem kaynağını hem de sonucunu meydana getirmektedir.³⁴ Yani bu tür iddiaların altında gerçek bir olay aramaya gerek olmamakla birlikte bunların düşman yaratmak adına ortaya atılan dini polemiklerin bir parçası olduğu söylenebilir. Bu sebeple bu tür iddiaları Orta Çağ ile sınırlandırmak mümkün gözükmemektedir. Zira düşman yaratmada güçlü bir argüman olan kan iftiralarının izlerine Nazi döneminin ırkçı söylemlerinde, hatta Polonya'daki Kielce pogromlarında³⁵ olduğu gibi sonraki dönemlerde de rastlamak mümkündür. Kan iftiraları hemen her dönemde patlak veren antisemitizm ideolojisine güç kazandıran bir olgu olarak varlığını sürdürmektedir.

KAYNAKLAR

- Bar-Kochva, Bezalel, *The Image of the Jews in Greek Literature: The Hellenistic Period*, University of California Press, California 2010.
- Ben-Sasson, Haim Hillel, Dina Porat, "Blood Libel", *Encyclopedia Judaica*, Thomson Gale, Keter Publishing, 2007, C.III, s. 774-778.
- Brenner, Michael, *Kısa Yahudi Tarihi*, Çev. Sevinç Altınçekiç, Alfa Yayınları, İstanbul 2011.
- Chaucer, Geoffrey, *Canterbury Hikâyeleri*, Çev. Nazmi Ağıl, Yapı Kredi Yay., İstanbul 2015
- Cohen, R. Mark, *Haç ve Hilal Altında Ortaçağda Yahudiler*, Köprü Kitapları, İstanbul 2013.
- Dubnow, Simon, *History of the Jews in Russia and Poland*, Avotaynu Inc, New Jersey 2000.

³² Michael, *A History of Catholic Antisemitism*, s. 90.

³³ Cohen, *age*, s. 220.

³⁴ Hannah R.Johnson, *Blood Libel: The Ritual Murder Accusation at the Limit of Jewish History*, The Michigan University Press, Michigan 2012, s. 2.

³⁵ <https://www.ushmm.org/wlc/tr/article.php?ModuleId=10007941> (26.04.2017).

- Eco, Umberto, *Ortaçağ Barbarlar, Hristiyanlar, Müslümanlar*, Alfa Yayınları, İstanbul 2014.
- Eroğlu, Ahmet Hikmet, *Osmanlı Devletinde Yahudiler*, Seba Yayınları, Ankara, 1997.
- Gottheil, Richard- Hermann L.Strack, Joseph Jacobs, “Blood Accusation”, *The Jewish Encyclopedia*, ed. S. Isidore, Funk&Wagnalls, C.3, New York 1902, s. 260-267.
- Graetz, H., *History of the Jews*, Myers&Co., 59 High Holborn, W.C., London 1904, C.I-IV.
- Groepler, Eva, *Anti-Semitizm - Antik Çağdan Günümüze Yahudi Düşmanlığı Tarihi*, Çev. Süheyla Kaya, Belge Yayınları, İstanbul 1999.
- Jacobs, Louis, “Passover”, *Encyclopaedia Judaica*, Thomson Gale, Keter Publishing, Jerusalem 2007, C.XV, s.678-680.
- _____, “Purim”, *Encyclopaedia Judaica*, Thomson Gale, Keter Publishing, Jerusalem 2007, C.XVI, s. 740-741..
- Jelinek, Yeshayahu, “Pezinok”, *Encyclopedia Judaica*, Thomson Gale, Keter Publishing, 2007, C.XVI, s. 24-25.
- Johnson, R. Hannah, *Blood Libel: The Ritual Murder Accusation at the Limit of Jewish History*, The Michigan University Press, Michigan 2012.
- Karesh, Sara -, Mitchell M. Hurvitz, “Blood Libel”, *Encyclopedia of Judaica*, Facts On File, New York 2006, s.60-61.
- Leese, S. Arnold, *Jewish Ritual Murder*, I.F.L. publishing, London 1938.
- Levine, Yitzchok, “An American Blood Libel – It Did Happen!”, *Hamodia*, 7 Ekim 2008.
- Michael, Robert, *Holy Hatred: Christianity, Antisemitism and The Holocaust*, Palgrave Macmillan, England 2006.
- _____, *A History of Catholic Antisemitism*, Palgrave Macmillan, England 2008.
- Patai, Raphael, *The Jews of Hungary: History, Culture, Psychology*, Wayne State University Press, Michigan 1996.
- Roth, Cecil -Yom Tov Assis, “Auto da fe”, Thomson Gale, Keter Publishing, Jerusalem 2007, *Encyclopaedia Judaica*, C.II, s.705-706.
- Salihoğlu, Mahmut, “Marranolar ve Dini İnançları”, *EKEV*, 49 (2011), S.15, s. 105-115.
- Schroeder, H. J., *Disciplinary Decrees of the General Councils: Text, Translation and Commentary*, B. Herder Book Co., London 1937.